

ירמיהו פרק ז

1. ירמיהו פרק כו

- (א) בְּרֵאשִׁית מְמַלְכוֹת יְהוּדָה בְּיַד מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדְּבָר הַזֶּה מֵאֵת ה' לֵאמֹר:
(ב) כֹּה אָמַר ה' עֹמֵד בְּחֶזֶק בַּיִת ה' וּדְבַרְתָּ עַל כָּל עַרְי יְהוּדָה הַבָּאִים לְהַשְׁתַּחֲוֹת בַּיִת ה' אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶל תִּגְרַע דְּבָר:
(ג) אֲוִלִי יִשְׁמְעוּ וְיִשְׁבוּ אִישׁ מִדְּרָכֹו הַרְעָה וּנְחַמְתִּי אֶל הַרְעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חָשַׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֵיהֶם:
(ד) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה' אִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לָלֶכֶת בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם:
(ה) לִשְׁמַע עַל דְּבָרֵי עַבְדִּי הַנְּבִאִים אֲשֶׁר אָנֹכִי שִׁלַּח אֲלֵיכֶם וְהִשְׁבֵם וְשִׁלַּח וְלֹא תִשְׁמַעְתֶּם:
(ו) וְנָתַתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה בְּשִׁלְהָ וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת אֶתֵּן לְקַלְלָהּ לְכָל גּוֹי הָאָרֶץ:

2. רד"ק ירמיהו פרק ז

- (ב) **עמוד בשער בית ה'** - הוא שער מזרחי כי הוא המיוחד שבשערים:
הבאים בשערים האלה - שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח:

3. עין איה ברכות פ"ה קטו.

ת"ר קידה על אפים, כו' כריעה על ברכים כו' השתחואה זו פשוט ידים ורגלים כו'. ג' מיני הכנעות ראוי שיצייר האדם בהתנפלו ובציירו אמתת גדולת אדון כל יוצרו יתברך. הא', ביטול השכל והחכמה האנושית שכאין נחשבת לעומת גדול העצה ית' שאין חקר לתבונתו. הב', ביטול הנטיות הטבעיות הראויות כולן להיות נכנעות רק לפי המושג ברצון השם ית'. והג', ביטול הפעולות כולם, שיכיר כי כל מעשיו כאפס נחשבו נגד מעשי ד' יתברך, שגם כל מעשיו ויצוריו כולם הלא רק יד ד' עושה זאת, ואין האדם בכל חופשתו כ"א כדמות הגרון ביד החוצב בו. **ע"כ קידה**, תורה הכנעת השכל והחכמה, היא על אפים, פני האדם רומז לחכמתו ושאר רוחו "חכמת אדם תאיר פניו". **כריעה** מורה הכרעת הכוחות הטבעיות כולם, להבין שהמשכתם כלא נחשב לעומת ההמשך הכללי שיד ד' תעשהו, והרגלים, ביחוד הברכים, אברי התנועה המה העיקר בקיבול התכונה הטבעית, כי התנועה היא יסוד הטבע, כדברי החוה"ל רוב הטבעים עם התנועה. ובמ"א ביארתי אחיזת ידו של יעקב בעקב עשו, לעצור בעד הזרם של הנטיות הטבעיות. אמנם **השתחואה** היא שחות כללי, מורה הציור האמיתי בביטול כל מעשה האדם וחריצותו, שהוא כאין נגד מעשה ד' הגדול, ולא יתכן שום מעשה כ"א בשליטה הצרה של האדם בחוק הטבע. **ע"כ השתחואה** היא פשוט ידים אברי הפעולות השכליות בחכמה ובתבונה ובדעת, ורגלים הטבעיים, שגם החיבור הנפלא של שליטת האדם בחופשתו ושכלו על הכוחות הטבעיים, לא יטו לבבו לגבה וגאון, שיביאוהו לעזיבת המוסר שהיא יסוד מעוזו של האדם ויושרו. כי יכיר כי כל חכמתו וכשרון מעשיו הבל הוא לעומת מעשה ד' העשויים בחכמה שאין לה קץ ותכלית, יתברך שמו לעד.

4. תרגום יהונתן פס' ד'

לא תתרחצון לכון על פתגמי נביי שקרא דאמרין קדם היכלא דיי אתון פלחין קדם היכלא דיי אתון דבחין קדם היכלא דיי אתון סגדין תלת זמנין בשתא אתון מתחזון קדמוהי:

5. רד"ק ירמיהו פרק ז

היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה - אלו דברי השקר שאומרים להם נביאי השקר המתעים אותם או הם היו אומרים לנביא והוא ירמיהו והיו אומרים לו לא יחריב היכלו בעבור העון ולא תחרב העיר הזאת ואמר שלשה פעמים היכל ה' לפי שהיו שלשה אולם והיכל ודביר כן פירוש אדוני אבי ז"ל ופי' כי פסוק ארץ ארץ ארץ תשובת דבריהם אמר הרי ההיכלות שאתם אומרים לפני חשבים כמו הארץ כיון שאתם חוטאים לפני ומבזים ההיכלות וי"ת לא תתרחצון לכון וגומר כבעמוד ויתכן כי הכפל לחזק כי כן מנהג הלשון לכפול המלות לחזק הענין פעם בשתי מלות פעם בשלש:

6. מלבי"ם שם

(ד) **אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר** - אל תאמרו, כי היכל ה' - הוא היכל ה' - ר"ל אל תחשבו שמצד שהוא היכל ה' ונבנה לשם ה' ע"כ הוא היכלו, ר"ל שע"כ ישכן בו, לא כן, כי היכל ה' המה - ר"ל דרכיכם ומעלליכם הטובים (הנז' בכתוב הקודם) הם היכל ה', ועל ידם ישכן שם בקדש, ומפרש.

7. תלמוד בבלי מסכת נזיר דף לב עמוד ב

ה"ד? אמרי להון: אילו אתא איניש ואמר לכון דחרב בהמ"ק, מי הוה נדריתון? אמר רב יוסף: אי הואי התם, הוה אמינא להון הכתיב: (ירמיהו ז) היכל י"י היכל י"י היכל י"י המה - זה מקדש ראשון ומקדש שני! נהי דידעין להון דיחרוב, מי יודעין לאימתי. אמר אביי: ולא ידעין לאימתי? והכתיב: (דניאל ט) שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך! ואכתי מי ידעיןן בהי יומא?

8. מרומי שדה נצי"ב שם

אמר רב יוסף אי הואי התם הו"א להון הכתיב היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה. ומפרש הגמ' הא דכתיב

בירמ' היטיבו דרכיכם ומעלליכם ואשכנה אתכם במקום הזה אל תביטו לכם אל דברי השקר לאמר היכל ה' היכל ה' וגו', פי' שמקובל היה להם שיחרב ביהמ"ק ראשון וגם השני, ואין נפ"מ בהטבת מעשיהם, וע"ז השיב הנביא שמכל מקום תלוי במעשיהם ואם ייטיבו דרכיהם ישכנו לבטח, וקבלה זו היה כמו כל ענין ידיעה ובחירה. וע"ז כתיב בפ' נצבים הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות וגו', ופי' מפני שכתוב שם דחטא של עבוד"ז גרם גלות וחרון אף, ואי לא חטאו לא גלו, ויהיה קשה הלא דורו של מנשה וכן של אחז עבדו עבוד"ז הרבה ולא גלו, ובדורו של צדקיהו לא הרעו כ"כ ובכ"ז גלו, וע"כ דסבה אחרת היה בדבר שכך וכך שנים היה לו להבהמ"ק לעמוד וכשבא העת נחרב, ואין נפ"מ אם עבדו עבוד"ז או לא. וע"ז אמר הכתוב דכל הקושיות האלו המה הנסתרות שלה' אלקנו מפני מה לא גלו אז, ואנו אין לנו אלא לראות מוסר ולעשות כאשר צוה ה', ואלו לא חטאו כלל בימי צדקיהו ודאי לא נחרב ביהמ"ק אפי' שבא קצו בלא זה אמנם כשחטאו ג"כ וגם בא קץ עמידת הביהמ"ק נחרב, משא"כ בימי אחז ומנשה עוד לא בא קצו. וה"נ היו מקובלים ג"כ ששלשה היכלות המה וכיון שהגיע עתו עומד להחרב יחרב, והרי ידעו וראו שאין הדור זכאי כ"כ להעביר גזירת השעה.

9. רד"ק ירמיהו פרק ז

(יא) **המערת פריצים** - וכי תחשבו הבית הזה כמו מערת פריצים וכן הוא בעיניכם הבית הזה מה שתחשבו שאתם נצולים בבאכם אליו הוא כפל עונכם שתעזו פניכם לבא אלי אחר עשותכם מה שמנעתי לעשותו אין זה אלא פריצות ועזות מצח וקשי לב שתעשו הפך רצוני ותבאו לפני זה מרד גדול והכעסה:
גם אנכי הנה ראיתי - לא תחשבו כי אני לא אראה מחשבותיכם הרעות כי אני כמו בן אדם שיכול אחד לגנוב לבבו ולהראות לפניו מה שאין בלבו כי אני ראיתי לבבכם וראיתי כי בבאכם אלי אין לבבכם אלי אלא בלבבכם שתעשו עוד את התועבות אשר עשיתם מתחילה ומה שאמר מערת כי כן דרך הפריצים בעשותם הרעות להאסף יחד חוץ לעיר באחת המערות להסתר שם מבני אדם ומה שתאמרו כי לא אחריב ביתי בעבור מעשיכם כמו שאמר היכל ה' כמו שפירשנו למעלה אלה הם דברי שקר:

10. רד"ק ירמיהו פרק ז

(יב) **כי לכו נא** - ראו מה עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל שהחרבתי אותו וסלקתי שכינתי ממנו וגלה הארון ממנו והיה עם פלשתים ולא חששתי לכבודי אחר שהיו הם מבזים אותו כן אעשה בבית הזה לפיכך אל תבטחו אל דברי שקר כאלו, ושלשת הפסוקים הבאים אחר זה הפסוק מבוארים הם:

11. שפתי חיים מועדים כרך ג' עמוד ש"ע

גם במצב זה של גלות שכינה מלב האדם עדיין יש לו תקוה קיימת האפשרות שהשכל יתעורר ליראת שמים בזמן שמגיע לבית המקדש שזו בעצם התכלית והמטרה בעליה לרגל "למען תלמד ליראה את ה'" (דברים יד כג) כמש"כ התוס' ב"ב כא "לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקין בעבודה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים" וכו' ונוסף לכך עצם בית המקדש כשהיה בתפארתו זה עצמו נתן כיוון של עבודת ה' גם בדרך של "שלא לשמה" ע"י שהיה ניכר כבוד עם ישראל בעיני כל הגוים ודרך עבודה זו היא עצמה רוממה את האדם להכיר את חשיבותו ולהתעלות ביראת שמים אמנם כשלא ניצלו בשכלם ללמוד דרכי עבודת ה' ע"י בית המקדש וגם לא ניצלו את דרך עבודה זו ע"י עבודת ה' שלא לשמה כדי להתחכם ולהשפיע על הלב ואדרבה ניצלו את ביהמ"ק ככיסוי לעבירותיהם כמו שצוה הנביא ירמ' "ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו למען עשות את כל התועבות האלה המערת פריצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו" (ירמ' ז י"א) הם השתמשו בביהמ"ק כמערת מסתור ומפלט לכסות את עברותיהם עיי"ש במצו"ד וברד"ק מעתה אם לא מנצלים את ביהמ"ק לעליה בעבודת ה' הרי העונש הוא סילוק שכינה מביהמ"ק וכתוצאה מכך נגרם חורבן הבית חורבן בית המקדש הוא פלא מוקשה יותר מכמה בחינות "ותרר פלאים" מה התיקון בעונש זה מנין יהיה לשכל את האפשרות ללמוד ולהורות דרכי תשובה להשפיע אל הלב ולשעבדו אל שכלו מה נותר לו להתעוררות אחר עונש גלות שכינה מלב האדם ואחר עונש גלות שכינה מבית המקדש.

12. ירמיהו פרק כו

(ז) וישמעו הפהנים והנבאים וְכָל הָעָם אֶת יְרֵמְיָהוּ מְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּבֵית ה':
(ח) וְהָיָה בְּכָלֹת יְרֵמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְדַבֵּר אֶל כָּל הָעָם וַיִּתְּפְשׂוּ אֹתוֹ הַפְּהִינִים וְהַנְּבָאִים וְכָל הָעָם לֵאמֹר מוֹת תָּמוּת:
(ט) מְדוּעַ נְבִיט בְּשֵׁם ה' לֵאמֹר בְּשָׁלוֹ יִהְיֶה הַבַּיִת הַזֶּה וְהָעִיר הַזֹּאת תִּחָרַב מֵאִין יוֹשֵׁב וַיִּקְהַל כָּל הָעָם אֶל יְרֵמְיָהוּ בְּבֵית ה':
(י) וַיִּשְׁמְעוּ שְׂרֵי יְהוּדָה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּעֲלוּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ בֵּית ה' וַיִּשְׁבּוּ בְּפֶתַח שַׁעַר ה' הַחֲדָשׁ:

13. ספרי דברים פסקא כו

דבר אחר ואתחנן אל ה', עשרה לשונות נקראת תפלה זעקה שועה נאקה שנאמר (שמו' ב כג - כד) ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם, וישמע אליהם את נאקתם, נקראת בצר וקריאה שנאמר (ש"ב כב ז) בצר לי אקרא ה', נקראת רנה ופגיעה שנאמר

(ירמיה ז טז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי, נקראת נפול שנאמר (דברים ט כה) ואתנפל לפני ה', נקראת פלול שנאמר (שם /דברים/ ט כו) ואתפלל אל ה', נקראת עתירה שנאמר (בראש' כה כא) ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, נקראת עמידה שנאמר (תהלים קו ל) ויעמד פנחס ויפלל וגו', נקראת חילוי שנאמר (שמות לב יא) ויחל משה וגו', נקראת תחנה שנאמר ואתחנן אל ה'.

14. רש"י ירמיהו פרק ז פסוק יח

לעשות כוונים - דפוס הכוכב:

למלכת השמים - כוכב הגדול היו קורין מלכת השמים ל' מלוכה וכן ת"י לכוכבת שמיא:

15. רד"ק ירמיהו פרק ז פסוק יח

לעשות כוונים - מיני מאכלים שהיו מכינים ומגישים למלאכת השמים וכן עשינו לה כוונים וכן ואת כיון צלמיכם ואולי קראם כוונים לפי שמכונין לבן ודעתן אליהם לעשותן ולתקן היטב וי"ת כוונים כרדוטין:
למלכת השמים - חסר אל"ף ופ"י כמו מעשה השמים כלומר לכוכבים וי"מ למלכת השמים לשון מלוכה ר"ל לכוכב גדול שבשמים וי"ת לכוכבת שמיא:

16. ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רעו

ואתה אל תתפלל בעד העם הזה (כתוב ברמז קנ"ח). הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש והנשים לשות בצק לעשות כוונים למלכת השמים, מהו כוונים שהיו עובדים למלכת השמים וזו היא הכוכבת שכל מי שהיה לו בית טרקלין היה חופר בתוך ביתו כוי קטנה והיו מכוונים אותו כנגד המזרח שכשתעלה הכוכבת יעמוד וישתחוה לה, אמר להם הקב"ה החלפתם מעשה אבותיכם, אברהם נטל את האש ואת המאכלת להקריב את יצחק בנו, ויצחק היה טעון עצים לישרף לפני, ושרה לשה ועשתה עוגות למלאכים, ואתם החלפתם לע"א הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש וגו'.

17. רד"ק ירמיהו פרק ז

(יט) האותי - הם עושים להכעיסני וכי סבורים הם שהם מכעיסים אותי כי לא תחול בי מדת כעס ולא מדה אחרת אינם מכעיסים אותי אלא עצמן כי עליהם יחיל הכעס וחרון אף:
למען בשת פניהם - שיבושו במעשיהם הרעים כי אני איני ראוי שאכעס במעשיהם אפילו תחול בי שום מדה מה שלא תחול כי לא יזיקו לי מעשיהם הרעים ולא יטיבו לי מעשיהם הטובים כמו שאמר אליהוא לאיוב אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו או מה מידך יקח לאיש כמוך רשעך ולבן אדם צדקתך ומה שאמר בתורה כעסוני בהבליהם הכעיסוני בפסיליה' דברה תורה כלשון בני אדם אבל הוא יתברך אין בו מדת כעס ולא מפחיתות המדות המצויות בבני האדם כמו הכעס וזולתו:

18. אלשיך ירמיהו ז' כ"א

19. ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק לב

ובעבור זה הענין אשר גליתי לך נמצא הרבה בספרי הנביאים שמוכיחים בני אדם על רוב השתדלותם והתחזקם להביא הקרבנות, ובארו להן שאינן מכוונין לעצמן כוונת צריכה מאד, ושהשם אינו צריך אליהם, אמר שמואל החפץ לה' בעולות וזבחים כשמע בקול ה', ואמר ישעיה למה לי רוב זבחים יאמר ה', ואמר ירמיה כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח, כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם, וכבר הוקשה זה המאמר בעיני כל מי שראיתי דבריו או שמעתים, ואמר איך יאמר ירמיה על השם שלא צונו בדברי עולה וזבח ורוב המצות באו בזה, אמנם כוונת זה המאמר הוא מה שבארתי לך, וזה שהוא אמר שהכונה הראשונה אמנם היא שתשיגוני ולא תעבדו זולתי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם, וזאת המצוה בהקרבה וכיון אל הבית, אמנם היתה בעבור שתעלה בידים זאת הפנה ובעבורה העתקתי אלו העבודות לשמי עד שימחה שם עבודה זרה ותתקיים פנת יחודי, ובאתם אתם ובטלתם התכלית היא והתחזקתם במה שנעשה בעבודה, והוא שאתם ספקתם במציאותי, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ועבדתם עבודה זרה וקטרתם לבעל והלוך אחרי אלהים אחרים ובאתם אל הבית וגו', ונשארתי מכוונים אל היכל ה' ומקריבים הקרבנות אשר לא היו מכוונים כונה ראשונה, ולי בפירוש זה הפסוק פנים אחרים והוא מביא לזה הענין בעצמו אשר זכרנוהו, והוא שכבר התבאר בכתוב ובקבלה יחד שתחלת מצוה שנצטוינו בה לא

היו בה דברי עולה וזבח כלל, ואין צריך שתטריד כלל שכלך בפסח מצרים, כי היא היתה לסבה מבוארת גלויה כמו שאני עתיד לבאר, ועוד שהמצוה היתה בארץ מצרים, והמצוה הרמוז אליה בזה הפסוק הוא מה שנצטוונו בו אחר יציאת מצרים, ולזה התנה בזה הפסוק ואמר ביום הוציאי אותם מארץ מצרים, כי תחלת צווי שבא אחר יציאת מצרים הוא מה שנצטוונו בו במרה, והוא אמרו לנו שם אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך וגו' שם שם לו חק ומשפט וגו', ובאה הקבלה האמתית שבת ודינין במרה איפקוד, והחק הרמוז אליו הוא שבת, והמשפט הוא הדינין והוא הסרת העול, וזאת היא הכונה הראשונה כמו שבארנו, ר"ל אמונות הדעות האמתיות והוא חדוש העולם, וכבר ידעת שעקר מצות שבת אמנם היא לחזק זאת הפנה ולקיימה כמו שבארנו (חלק ב' פרק ל"א) בזה המאמר, והכונה עוד עם אמתת הדעות להסיר העול מבני אדם. הנה כבר התבאר לך שהמצוה הראשונה לא היו בה דברי עולה וזבח אחר שהם על צד הכונה השנית כמו שזכרנו, וזה הענין בעצמו אשר אמר ירמיהו הוא אשר נאמר בתהלים עד צד ההוכחה לאומה, בסכלה הכונה הראשונה ולא היתה מבדלת בינה ובין הכונה השנית, אמר שמעה עמי ואזכרה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי, לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך נגדי תמיד, אם אקח מבייתך פר ממכלאותיך עתודים, ובכל מקום שנכפל זה הענין זאת היא הכונה בו והבינהו מאד והשתכל בו:

20. ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רעז

ובנו במות התופת אשר בגיא בן הנם. אמרו רבותינו ז"ל אע"פ שהיו כל בתי אלילים בירושלים המולך היה חוץ לירושלים במקום מופלג, וכיצד היה עשוי היה צלם והיה לו שבע קנקלין והוא לפנים מהם והיו פניו של עגל וידיו פשוטות כאדם שפותח ידיו לקבל מחברו, והיו מסיקין אותו מבפנים שהיה חלול וכל אדם ואדם לפי קרבנו נכנס, כיצד כל מי שהיה לו עוף היה נכנס לקנקל ראשון ומקריב, צאן לשני, שה לשלישי, עגל לרביעי, פר לחמישי, שור לששי, ומי שהיה מקריב בנו היו מכניסין אותו לשביעי והוא נושקו, ועל זה נאמר זובחי אדם עגלים ישקון, והיו נותנין את הבן לפני המולך והיה מסיק מבפנים עד שהיו ידיו נעשות כאור ונוטלין את התינוק ונותנים אותו לתוך ידיו והיו מביאים תופים ומקישים בהם בקול גבוה כדי שלא יהא קולו של נער יוצא ואביו שומע ומעיו הומים עליו, ולמה נקרא שמו בן הנם שקולו של תינוק היה נוהם מכה האש. דבר אחר שהיו העומדים נוהמים ואומרים יהנה לך יערב לך יבסם לך, לכך נקרא בן הנס:

21. ספר החינוך מצוה רח

שלא ניתן קצת מבנינו להעבירם לפני עבודה זרה שהיו עושין בני אדם בזמן מתן תורה שהיה שמו מולך, שנאמר [ויקרא י"ח, כ"א] ומזרעך לא תתן להעביר למולך, כלומר מקצת זרעך. ונכפלה האזהרה, דכתיב במקום אחר [דברים י"ח, י'] לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש.

וכך היו עושין, האב מוסרו לכומרים לשם שיקוצם, כעין מה שכתוב בקרבנות כשרים [ויקרא ט"ו, י"ד] ונתנם אל הכהן, ואפשר שהכומרים עושין בו תנופה או הגשה לפני המולך, ואחר כך מחזירין אותו לאב ומבעירין אש גדולה לפני העבודה זרה, והאב לוקח בנו ומעבירו בלהב האש. וכך אמרו בירושלמי [סנהדרין פ"ו ה"י] אינו חייב עד שימסור לכומרים ויטלנו ויעבירונו.

ודעת הרב רש"י זכרונו לברכה **והרמב"ם** זכרונו לברכה שלא היה שורפו אלא העבודה היתה להעבירו לבד, ומכיון שהעבירו כמו שהיה דרכם להעבירו חייב. ודעת הרמב"ם זכרונו לברכה שהיה מעבירו בלהב עד שנשמתו יוצאת, וראיותיו בפירוש החומש שעשה.

רמז משרשי ריחוק עבודה זרה דרך כלל כתבתי למעלה בו מה שידעתי, בסדר וישמע יתרו. והענין הזה של עבודה זרה זו של מולך, לפי שהיתה עבודה רעה ביותר והיו אדוקין בה הרבה באותו זמן, נתייחדה בה אזהרה מלבד כל אזהרות עבודה זרה הרבה שבתורה, וזה נאמר לדעת הרמב"ם זכרונו לברכה.

אבל לפי הנראה, לדעת הרמב"ם זכרונו לברכה לא נצטרך לזה, כי הוא סובר שענין מחודש יש בעבודה זו של מולך מכל שאר עבודה זרה, שבכל עבודה זרה לא יתחייב העובדה בשלא כדרכה אלא בארבע עבודות הידועות, אבל בענין זה של מולך יתחייב העושה מעשה זה של מולך בכל עבודה זרה, ולפיכך נתייחדה האזהרה בו. ולפי שהענין מכוער ביותר החמירה התורה בו כל כך לחייב העושה כן בכל עבודה זרה אע"פ שאינו דרכה בכך, זהו הנראה לי מכלל דבריו.

22. תענית דף ד.

וכתיב (ירמיהו י"ט) אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי. אשר לא צויתי - זה בנו של מישע מלך מואב, שנאמר (מלכים ב' ג') ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עלה, ולא דברתי - זה יפתח, ולא עלתה על לבי - זה יצחק בן אברהם.

ועיין שם היטב ברש"י ד"ה אטכ לא צויתי